

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

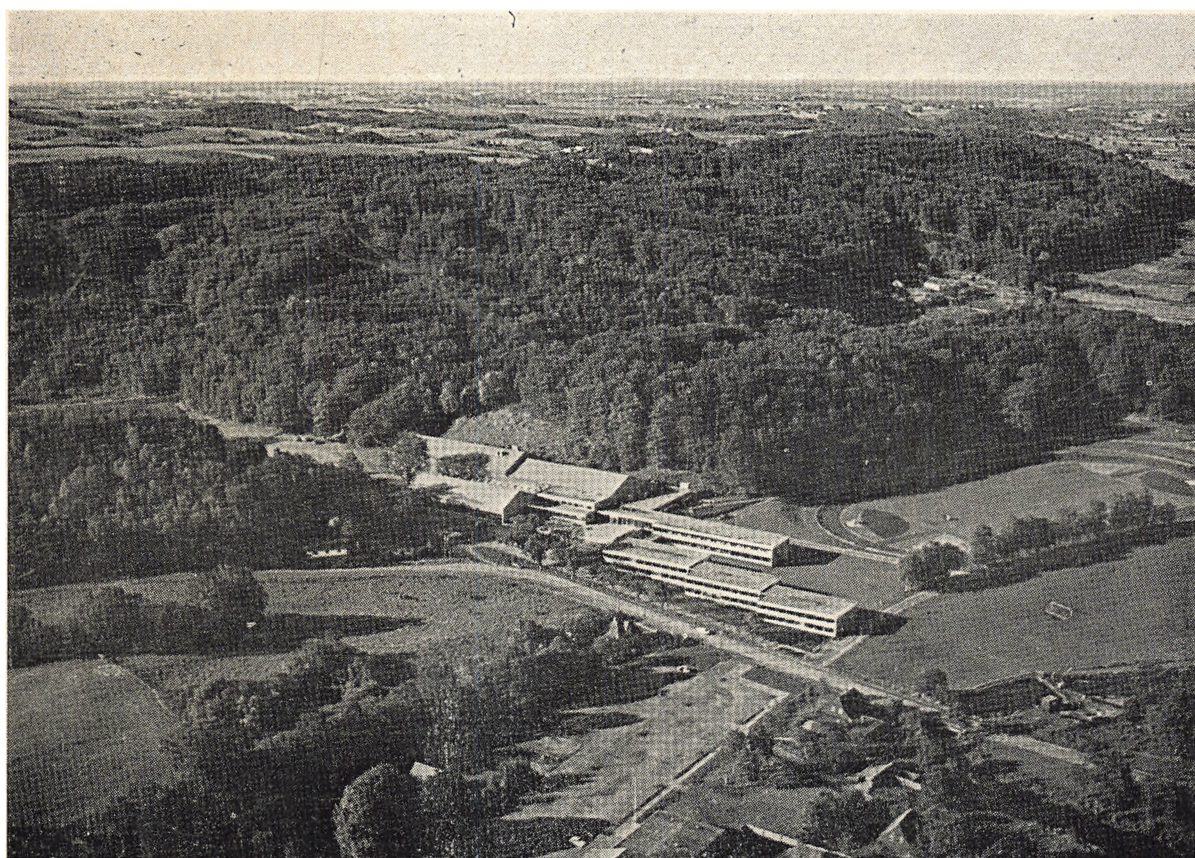

April-Maj 1977

*Lær af fortiden - Lev i nutiden
Virk for fremtiden*

Nr. 207 - 36. årgang

»Det krumme sted«

*Årmodet 1977 er henlagt til en af Danmarks største
og mest moderne kursusejendomme*

VINGSTEDCENTRET

skønt beliggende mellem Vejle og Egtved.

**Medlemsblad for
Dansk Slægtsgaardsforening**
oprettet 5. juli 1941

Redaktion:

Hans Hviid, Fåredammen 11, 5300 Kerteminde,
tlf. (09) 32 14 61.

Kasserer, sekretær og annonceekspedition:

Fru Inger Hansen, Gassehaven 56, 2840 Holte,
tlf. (02) 80 25 37. Postgiro nr. 8 08 31 42

Slægtsgaardsarkivet:

Adresse: H. C. Andersensens Boulevard 4
(2. sal t. v.), 1553 København V, tlf. (01) 11 67 20
Ledere: Arkivarerne P. K. Hofmansen og
Annalise Alstrøm, tlf. (01) ØBRO 95 64. (Træffes
på arkivet tirsdag og onsdag kl. 14—16 el. eft. aft.)

Foreningens revision:

Statsautoriseret revisor Kr. Foged, Rosenvængets
Sideallé 8, 2100 København Ø, tlf. (01) ØBRO 30
og (0é1) ØBRO 5000 og 6000.

Landsbestyrelsen:

LANDSFORMAND: Gårdejer Chr. R. Christensen,
(R) Badstrup, 5484 Uggerslev, tlf. (09) 85 11 49.
Næstformand: Gårdejer Einer Petersen, Kikhavn,
3390 Hundested, tlf. (03) 33 71 49.
Gårdejer Jens Skau, (R) Nygård, 6630 Rødning,
tlf. (04) 84 62 03.
Gårdejer Jørgen Skoven, „Skoven“, Asdal,
9950 Hirtshals, tlf. (08) 97 11 66.
Proprietær Bent Bjergskov, Rosenlund,
5350 Rynkeby, tlf. (09) 39 13 17.
Formand for bladudvalget.
Hofjægermester Cederfeld de Simonsen, Erholm,
5560 Arup, tlf. (09) 43 10 91 (helst kl. 9–10).
Gårdejer Børge K. Fjordside, Skalstrup,
7570 Vemb, tlf. (07) 88 40 94.
Gårdejer Jens Bligaard, Oddense, 7861 Balling,
tlf. (07) 58 10 11.
Gårdejer Poul Ipsen, Paradisgaarden,
3740 Svaneke, tlf. (03) 99 65 35.
Gårdejer N. Sehested, Holmstol, 8883 Gjern,
tlf. (06) 87 50 19.
Gårdejer Chr. Thyboe, Kirkemosegaard,
8991 Spentrup, tlf. (06) 47 70 87.
Gårdejer Holger Buch Juul, Jærgaarden, Høllund,
7100 Vejle, tlf. (05) 86 50 21.
Gårdejer Erik Strange, Trættevejen 41, Øverup,
4800 Nykøbing F., tlf. (03) 83 92 12. — Formand
for arkivudvalget.
Gårdejer Jens P. Petersen, Farendløse,
4100 Ringsted, tlf. (03) 64 00 24.
Gårdejer Peder Møller Frifelt, Frifeltgaard,
6870 Ølgod, tlf. (05) 24 30 87.

De tre førstnævnte udgør landsbestyrelsens
forretningsudvalg.

Bladet er medlem af
DANSK Fagpresseforening.

Frit at tænke, tro og tale, det er folkets gamle ret

Da tyskerne besatte Danmark, begyndte de med at mørklægge landet. Lysene slukkedes, og de mørke gardiner rullede ned. Alt lå hen i et buldrende mørke. Og derefter gik man i gang med at mørkelægge sindene. Først gik man i gang med radioen. Tyske stemmer lød i den, og de danske, der kom til orde, havde absolut ikke frit spil. Dernæst gik man i gang med pressen, som fik mundkurv på, så det frie ord for alvor blev knægtet. I første omgang så det ud, som om danskerne ville finde sig i det og næsten troede på propagandaens løgne, men det varede ikke længe, før det frie ord fandt nye veje. Snart bredtes et hav af illegale blade over landet. Og aldrig er nogen blade blevet læst med den opmærksomhed for ikke at sige ligefrem begærlighed som disse blade. Det frie ord kunne ikke knægtes med vold og terror. Vi håbede, at sådanne forhold aldrig nogensinde skulle komme igen.

Men hvordan er forholdene i dag?

Pressen har i flere år kæmpet en fortvivlet kamp for sin eksistens, og størstedelen er gået ned under modgangen. Kun de stærkeste har overlevet . . . . Hvor hver by før havde tre—fire aviser, skal man nu være lykkelige, hvis man blot har én tilbage.

Og nu er man gået ind i en ny krise. Arbejdsuro, strejker og faglige møder forhindrer bladene i at udkomme på normal måde. Når politikerne taler om arbejds løn, taler de altid om de lavestlønnede, men her er jo ikke tale om lavtlønnede, men tværtimod om de højestlønnede. Det er dem, der er utilfredse, og mens disse linier skrives, kan ingen vide, om det vil føre til sammenbrud for så godt som hele den danske presse.

Det er en såre beklagelig udvikling, men til de mange, der er bitre og harmfulde i disse dage, skal kun siges, at det frie ord aldrig har ladet sig knægte, og det vil det heller ikke lade sig gøre i dette tilfælde. Der er intet, der i den grad kalder på modviljen som overgreb.

C. R. C.

Hovedbestyrelsesmøde

Hovedbestyrelsen har afholdt sit halvårlige møde. Det var ikke de store sager, der var på programmet. Foreningen kan glæde sig over en betydelig medlemsfremgang — over 100 i 1977.

Man behandlede et svar fra miljøministeren, som havde taget godt imod foreningens henvendelse og ville tage sagen op til behandling. — Arkivets tilknytning til foreningen blev stærkt understreget og samtidig sat til en status-værdi. Arkivet havde iøvrigt arbejdet godt, der var foretaget flere undersøgelser og ligeledes været en del arbejde med „oversættelse“ af gamle dokumenter. — Der blev ligeledes udtalt tilfredshed med bladet.

Egtved kirke

— et stykke kultunhistori fra middelalderen

af

TAGE ALSTRØM

*Tusind år stod Kristi kirke
på sin klippe blandt os trygt,
tusind år vort Dannevirke
var den mod al fjendens frygt.
Stormen sused', vandløb kom.
Styrtes' dog ej huset om,
mesteren var af de vise,
derfor skal hans værk ham prise.*

Grundtvig 1826.

Det budskab Ansgar kom med om kristendommen vakte i begyndelsen kun ringe interesse i Danmark, men hans brændende tro og hans overbevisning om et guddommeligt kald skabte grundlaget for den kirkeskat vi ejer i dag.

Beliggende midt i byens klynge af huse eller ensomt majestætisk tronende på en bakketop, er kirken med til at skabe en egenartet vekselvirkning mellem kultur og natur.

Hvad var vel mere naturligt end at hente materialerne til vore første kirker i de store vidtstrakte skove der dækkede landet mange steder. Siden 1947 har vore arkæologer ved en række udgravninger søgt efter spor af disse ældste trækirker. Men meget er det desværre ikke der er efterladt os af disse førårhundreders kirkebyggeri, træ er jo som bekendt et såre forgængeligt materiale. — Hvor udbredt var nu dette kirkebyggeri? Den berømte krønikeskriver ADAM AF BREMEN fortæller os, at der 1070 var 150 kirker på Sjælland og 100 kirker på Fyn. Jylland nævner han mærkeligt nok ikke noget om, men det er sikkert ikke helt galt, hvis vi regner med, at der i hele landet har været ca. 500 kirker. Da hovedparten af vore gamle landsbykirker er opført i slutningen af det 12. årh. kan vi jo nok regne med, at en del af disse ca. 500 kirker har været stenkirker, men hovedparten var trækirker.

Landsbykirken

Med den typiske romanske landsbykirke har man tidligt på dansk grund skabt et arkitektonisk set frit tema. Det er nemlig med de gamle landsbykirker som med fingeraftryk, der er ikke to ens. Brede og tunge hviler disse gamle kirker på deres sokler og med en dyb sammenhæng mellem form og materiale. Med god grund indtager de jyske kvaderstenskirker en førsteplads blandt vore gamle landsbykirker. Der er en streng, monumental holdning over dem trods al deres enkelhed. Men også blandt dem findes nogle af de rigest smykkede kirkebygninger.

Egtved kirke

Lige ved den del af den gamle hærvej, der førte fra Skanderborg til Ribe ligger en af disse gamle romanske kirker, Egtved kirke.

Beliggende på den jyske højderyg rummer Egtved sogn både øst- og vestjysk natur, bøgeskove

og granplantager, frugtbare kornmarker og hedesletter. Midt igennem det hele løber Egtved A som gennem dybe dalstrøg baner sig vej mod nord for at udmunde i Vejle Å. I sandhed passende omgivelser for en gammel kirke.

Ved genåbningen af Egtved kirke den 12. marts 1972 efter en gennemgribende restaurering udtalte biskop Th. V. Kragh: „Kirken er den bygning i sognet, der har den længste hukommelse“. — Og uden tvivl har den oplevet Valdemar den Store og ærkebiskop Eskilds tid. Om der også her har stået en trækirke er ikke til at sige med sikkerhed, men det er meget sandsynligt, da sognet har været tidligt beboet.

Og hvor gammel er så Egtved kirke i sin ældste form, for den har som alle andre romanske kirker set mange ændringer gennem tiderne. — Spørgsmålet lader sig desværre ikke besvare, men at den hører til en af vore ældste, derom er der ingen tvivl. Ved den sidste store restaurering, der som nævnt afsluttedes i 1972, fandt man under det gamle gulv adskillige mønter fra middelalderen og en af de ældste fra ca. 1160. Man har jo lov til at gætte på at kirken så er bygget omkring denne tid.

Egtved kirke har som alle andre middelalderlige kirker haft både en norddør og en syddør og de to søjlepar som nu pryder den pompøse vestportal har tidligere dannet rammen om syddøren. Især det ene søjlepar er værd at lægge mærke til, idet de er ottkantede, en stor sjældenhed. Selve tårnet, hvori vestportalen er placeret, er uden interesse, idet det er det tredje tårn, bygget i nygotisk stil, omkring 1863. Den gamle klokke, der hænger i tårnet er straks mere interessant, idet den bærer følgende indskrift: „Anno 1595 Lodt Eriig og Velbordig Mandt Casber Marcadener Slotsherre På Kolding Denne Klokke Støbe hos Matthias Benning udi Lübeck“. Inden vi går ind i kirken, lad os da gå en tur rundt om den.

Egtved kirke, der i middelalderen var indviet til Sct. Peder, er som tidligere nævnt bygget i romansk stil eller rundbuestil, som den også kaldes. Dens mure består af store solide granitkvadre, der trygt hviler på en solid profileret dobbeltsokkel med nydeligt udhugne dyrehoveder på hjørnerne. Ved den tilmurede kvindedør på nordsiden kan man endnu se baserne til to forsvundne granit søjler, der har flankeret denne indgang.

Det kan måske undre, at vi ikke finder nogle vinduer i nordmuren, men det har sin forklaring, som vi skal komme tilbage til. Derimod kan vi på korets nordmur se omridsene af to gamle romanske vinduer, og i østgavlen, der er uden apsis, er der et mærkeligt rundt vindue dannet af to vinduesoverligger, såkaldte monolitter. Disse stammer sandsynligvis fra kirkens sydmur, der er sat om, og brutalt gennemhullet af store gotiske vinduer. Det imiddelalderlige våbenhus, der inden sin nedrivning også blev brugt som sprøjtehus, er

forlængst forsvundet og mandsdøren tilmuret. Den halvbueformede Tympanon, der har siddet over syddøren, og i hvilken i granit var udhugget to unge løver med fælles hoved, pryder nu indersiden af vestportalen. Inden vi går ind i selve kirken, må vi lige standse op i tårnrummet, der nu virker som våbenhus. I tre niches er anbragt gravsten. Den ene er en runesten, som murer og tømrer Anders Nielsen i Starup i januar 1863 fandt i kirkegårdsdiget, men der mangler et stykke af den. — Dette fik provsten til på kirkestævnet at udlove 10 Rdl. til den, der fandt det manglende stykke, men desværre har ingen endnu gjort krav på beløbet.

Den anden af gravstenene er en mandshøj sten med tovsnoninger langs kanten og i midten et rankeomslyngt kors. Af materialet og stenens form kan vi slutte os til, at den må være fra kirkens allerførste tid. Stenens behugning er iøvrigt meget udvisket, hvilket vel ikke er noget under, når man betænker, at stenen i mange år har tjent som trappesten i Egtved skole. Den tredje ligsten er kortere og bredere og har et relief, der viser os den afdøde. Ifølge resterne af en indskrift drejer det sig om én præst, mod hvis pande en engel trykker nøglen til de saliges boliger. Da der ikke er angivet dødsår på stenen tør vi slutte, at den må være fra det 12.—13. årh., da det først var i slutningen af det 13. årh., man begyndte at angive dødsår, ligesom der skete en ændring i materialet.

Straks man kommer ind i kirken, studser man over det usædvanlige lange skib. Efter en brand i middelalderen benyttede man underdelen af det nedbrændte senromantiske tårn til en tiltrængt forlængelse af kirken og byggede et nyt tårn vest herfor. Dette kan bl. a. ses på nordmuren, der er opført af kampesten. De fleste af de gamle romanske kirker har sikkert haft åben tagstol og så senere fået bjælkeloft. Om det har været tilfældet med Egtved kirke kan ikke siges, men skibet har bevaret sit gamle bjælkeloft, som efter en tid at have været bræddebeklædt atter har fået sit gamle udseende. At overhvælve skib og kor var noget man først lærte langt senere.

Menigheden der ikke ville have lænestole

I 1905 har der øjensynlig været nogle af kirkegængerne der kunne ønske sig nogle bedre stole, thi 2/9 samme år hedder det i kirkens synsprotokol: Stolestaderne er ganske vist ikke flotte, men vi er også her på egnen tarvelige folk, der ikke behøver at sidde i lænestol for at høre en prædiken“. Dette med siddepladser til menigheden er også først noget der er kommet til i gotisk tid, idet de ældste kirkestole er de herskabsstole Bertel Kaas i 1478 lod opføre i Grinderslev kirke. Selvom det altså ikke var menigheden beskåren at sidde ned, har man nu nok forsøgt sig frem, for i Chr. II.s gejstlige lov af 1521, der befaler at fjerne alle stole og bænke fra kirkerne med udtagelse af dem i koret.

Det meget fornemme renaissancepanel med sine 64 arkadefyldninger, der dækker nord- og sydvæggen samt den nordlige side af triumfvæggen, er et smukt stykke arbejde i fyrretræ og har sikkert aldrig været fjernet, siden det blev sat op i 1617. Man besluttede derfor ved den sidste reparation, at tage det helt ned for at bringe det tilbage til sin oprindelige udseende. Dette viste sig at skulle bringe intet mindre end et klenodie for dagen.

Hvis vi kunne tage en tur tilbage i tiden og træde ind i kirken i middelalderen, ville vi nok

blive meget overrasket, idet kirkerummet da ville stråle imod os med billeder i alle mulige farver, dekoreret på alle vægge fra gulv til loft med kalkmalerier. Hvorfor nu det, spørger vi? — Jo, disse kalkmalerier var nemlig „ej blot til lyst“ men simpelthen en billedbibel. Det var jo på de tider ikke enhver beskåren, at kunne læse og skrive, men her kunne de efterleve pave Gregors ord: „De der ikke kan bogstaverne, lærer her, hvad de bør efterfølge“, og det er nok også dette, der har været den dybere mening med de mange kalkmalerier.

Man var derfor spændt på om noget ville komme til syne bag panelerne, og man blev bestemt ikke skuffet. Det er let at forestille sig konservator Gregers M. Linds forbavelse, da der ved en forsigtig afbankning af pudslaget pludselig dukkede forskellige personer op i strålende dragter samt et kristusbillede, en såkaldt smertensmand. Det hele gjorde et mærkeligt indtryk, hvad var meningen med disse figurer? Løsningen skulle dog snart komme. Under den videre afdækning, der måtte foretages med den yderste forsigtighed og med specialkonstrueret værktøj, kom et par scepterbærende figurer til, ligeledes i rige dragter og så en gyselig dansende benrad. Man anede nu, hvor det bar henad. Efter at endnu et par figurer var blevet afdækket, måtte man benøvet erkende, at man stod over for intet mindre end en sensation, nemlig et DØDEDANSBILLEDE. Men — hvor var alle hovederne? Det viste sig desværre, at man ved en tidligere restaurering af kirken havde fjernet al puds over panelerne og dermed alle personernes hoveder. Til trods herfor, var der ingen tvivl om at denne sjældehed måtte bevares, men hvordan?

Bevaringsmæssigt blev man enige om, at maleriet ville være bedst tjent med at blive aftrukket og forsynet med en ny bund. Selvom dette var en både langsommelig og kostbar måde, valgte man denne behandling. Derefter blændede man de to vinduer i nordsiden, for at det konserverede billede kunne hænges op her. Frisen der måler 10 m. i længden og 1,5 meter i højden rækker fra den blindede kvindedør til triumfvæggen.

Det vil være for omstændeligt her at komme ind på den nærmere betydning af og mening med disse dødedsbilleder. Der er sikkert ingen tvivl om, at det er den nu ødelagte dødedsfris fra 1163 i nordkapellet i Marielke i Lübeck, måske bedre kendt under betegnelsen som „Døden fra Lübeck“, der har inspireret til frisen i Egtved kirke.

Series pastorum

Det er almindeligt at man i kirkerne har en tavle med navne på præsterne i sognet siden reformationen. Det er måske værd at lægge mærke til, at man her i Egtved kirke har løst dette problem på en lidt speciel måde. På sydvæggen hænger en stor ølandssten indrammet i en bred træstamme i regencestil. Det er et epitafium for præsten Peder Jensen Storm, der var sognepræst fra 1708—42 og som har skænket tavlen.

Dette epitafium har man senere brugt som præsterække for præsterne fra reformationen til 1926. Det andet epitafium, på hvilket præsterækken er fortsat, er 1622 opsat af kaptajn i Hjelmdrup Jens Rasmussen over dennes hustru og to børn. Epitafium betyder egentlig gravskrift, men bruges almindeligvis om den tavle, hvorpå gravskriften står og var normalt anbragt på væggen over det sted, hvor begravelsen fandtes i kirkegulvet, en skik som ikke kendes før reformationen. Omkring 1650

sker der en ændring, således at de religiøse motiver træder mere og mere i baggrunden for at give plads for billeder af den afdøde og hans familie. I 1700-tallet bliver det endelig almindeligt med indskrifter med sande eller opdigtede fortjener hos afdøde.

Prædikestolen, der er fra 1608, er et pragtfuldt stykke renæssancearbejde og er ligesom kirkeklokken skænket af Caspar Markdanner på Koldinghus og bærer hans og fru Sofie Oldelands våben og navnetræk. I de rigt udskaarne arkadefelter ser man de fire evangelister med hvert sit symbol. På lydhimlen kan man læse Chr. IVs og dronning Anna Kathrines navnetræk.

Ligeså lidt som en kirkegænger i middelalderen kunne forestille sig en kirke med hvide kalkede vægge ligeså fremmed ville det være for ham med en døbefont uden bemaling. Skikken med at lade skulpturer stå ubemalet er i historisk sammenhæng meget kort, idet det var renæssancen der anså antikkenes bemalinger for at være en rest fra en barbarisk tid. Men gammel skik er svær at udrydde, og man vedblev da også at bemale skulpturerne i vore kirker helt op i forrige århundrede. Dette kan man se af kirketilsynsloven af 1861 hvori det hedder: „... med Flid at paase, at Stendøbefonte og Dørindfatninger af huggen Sten holdes fri for Overbemaling“. I Egtved har man tydeligvis ikke været alt for hurtig til at efterkomme denne bestemmelse, thi først i 1882 anmoder kirketilsynet om: „At døbefonten afpudses for maling“. Denne pragtfulde romanske døbefont med en arkaderække på kummen og menne-skefigurer på soklens hjørner, har sikkert lyst op i sine røde og sorte farver. Før reformationen var døbefonten normalt anbragt nede i kirken mellem nord- og syddøren for senere at blive anbragt i kordøren, og her har Egtved kirkes font også stået. I 1902 får man nemlig afslag på en anmodning om at måtte flytte fonten ned i kirken, for som det hedder: „Døbefontens anbringelse nede i kirken vil borttage noget af den i forvejen ikke rigelige plads: den er smukt anbragt i kordøren“. — Triumfvæggen var adskillelsen og triumfbuendgangen til kirkens helligste rum, Koret, hvor nu alteret er anbragt og tidligere højalteret. Tiden før reformationen med dens krav til en voksende helgendyrkelse og det stigende ønske om sjælemesser krævede mange altre, sidealtre i modsætning til højaltret, og disse var placeret rundt om i kirken. Antallene vekslede, men enhver kirke med respekt for sig selv havde mindst to, ofte fire af disse sidealtre anbragt op ad triumfvæggen med en eller anden helgenfigur i en lille niche. Det er en af disse nicher, man nu har ladet komme frem i daglyset.

Det første der fanger øjet, når man ser gennem den genskabte rundbuede kordør, er en anden af Egtved kirkes klenodier, den gamle altertavle, der stammer fra Chr. I's tid. Det er en såkaldt skabstave med dobbelte sidefløje. Midterskabet der måler 2,15×2 m. rummer en mængde smukt udskaarne figurer. På en dyblå baggrund ser man Kristus på korset flankeret af de to røvere og mellem dem to små engle. Derudover er en broget folkemænde på ialt 18 figurer. Hver side af midterskabet rummer to små figurer.

Til venstre ser man Hellig Anna med Maria på armen, der atter holder Jesusbarnet og derunder Sct. Michael der dræber dragen. — Til højre er øverst en hellig bisp eller pave og Sct. Olaf, som træder på uhyret med menneskehoved og dyre-

krop. I sideskabene er på forgyldt baggrund de tolv apostle anbragt mellem snoede søjler. Men selvom tavlen er lukket, hvad den har været til daglig før i tiden, er den ikke mindre interessant. De to sideskabes bagside og de to sidefløje har rummet nogle pragtfulde billeder. En stor del af disse ialt otte billeder er desværre temmelig medtagne, men de resterende billeddele repræsenterer en billedkunst af meget høj kvalitet. Især er det værd at lægge mærke til den smukke Kristusskikkelse for Pilatus og korsdragningsgruppen, der er en særdeles fornem komposition. Malerierne der er fra ca. 1425 fortæller Kristi lidelsehistorie begyndende med NADVERENS INDSTIFTELSE, derefter følger øverst i de to rækker JESU BØN I GETHSEMANE HAVE, JUDASKYSSET og KRISTUS FOR PILATUS. I nederste række ses: HUDSTRYGNINGEN, TORNEKRONINGEN, PILATUS' FREMSTILLER KRISTUS FOR FOLKET og tilsidst KORSGANGEN.

Denne skønne altertavle har nu fået en værdig „undergrund“, idet man i det nye murede alter har anbragt en gammel alterdæksten med helgen-grav.

Denne gamle alterbordplade har i mange år ført en upåagtet tilværelse, idet den har ligget i kirkegulvet ved opgangen til prædikestolen. Hvad er egentlig en helgengrav? Efter kristenforfølgernes ophør omkring år 313 holdt de kristne deres messe på martyrerne grave i katakomberne, senere anbragte man martyrerne jordiske rester i en kiste, som stod under alteret, der dengang bestod af en stenplade på fire stensøjler. I takt med at der opstod flere og flere kirker, gik man over til blot at få en eller anden ting, der havde tilhørt en af martyrerne. Denne såkaldte relikvie anbragte man så i et lille hulrum i alterets dæksten.

Koret, mod hvis østvæg alter og altertavle er anbragt, er i den senere middelalder blevet forsynet med et krydshvælv på hvilket man i 1920 fandt forholdsvis velbevarede kalkmalerier. Billederne, der antagelig stammer fra ca. 1460, er malet med en bred og kraftig pensel, og de er især ejendommelige ved det umiskendelige forsøg på monumentalitet i amlenåden. Mod vest ser vi indstævningen for den himmelske domstol. En engel blæser i et stort horn og kalder de døde op fra gravene, og mod syd ser vi en engel som rettens anklager, idet den holder Kristi våbenskjold med lidelsesredskaberne frem mod menneskeheden.

I nord er det ærkeenglen Michael, der som sjællevejer er rettens forsvarer. På korets østhvælv troner, omgivet af en stor mandola, Kristus som dommeren med oprakte hænder, hvori man ser naglegabene. Munden er halvåben, som råbte han ud over menneskeheden og med menneskeslægtens forbedere på begge sider. På Kristi højre side ses Maria og på venstre Johannes Døberen. Under Maria står Sct. Peder og modtager de salige ved Himmeriges port. Under billedet af Johannes Døberen er en Helvedesfremstilling, hvor grønne djævle trækker i de fordømte.

Det kan vel nok undre, at man i en så gammel kirke, som den i Egtved ikke finder nogle kalkmalerier fra kirkens romanske periode. De er der egentlig også.

I 1971 da man tog fat på reparationsarbejdet i koret, fandt man på nordvæggen fragmentariske malerier fra kirken allerførste tid. Man kunne da ved at sammenholde de enkelte bevarede rester fastslå, at man havde for sig et maleri, der forestillede UDDRIVELSEN AF PARADISET. Man kunne konstatere at arbejdet var udført med me-

gen dygtighed, men at tidsbestemme det på et så lille grundlag, som her var tale om, var næsten umuligt. Sandsynligvis er der udført i slutningen af 1100-tallet eller i begyndelsen af 1200 årene. Nu er det kalket over igen, men, skønt skjult for vore øjne, rummer Egtved kirke en skat af stor værdi. Man har nu mod nordvæggen her i koret stillet en gravsten over provst Søren Povlsen, der var præst i Egtved sogn i over 50 år.

Alvorlig taler ved alfarvej!

Vore middelalderkirker rummer et sådant væld af kulturhistorie, personalhistorie og lokalhistorie, så aflæg dem et besøg, inden du haster videre, det er en både rig og berigende verden. — Vi kan vel ikke runde af på bedre måde end ved at citere Johs. V. Jensen, der siger:

Henfarne slægter — forglem dem ej
i arv de gav dig en ædel gave.

KILDER:

- Trap: Danmark, 1, 3 og 5 udg.
 Johan Exner og Helge Finsen:
 Kirken i landskabet, 1961
 Åge Jørgensen: Danske Landsbykirker, 1953
 M. Mackeprang: Jydske Granitportaler, 1948
 M. Mackeprang: Danmarks
 middelalderlige Døbefonte, 1941
 M. Mackeprang: Vore Landsbykirker, 1944
 M. Mackeprang: Ombyggede kirker og
 kirkeudvidelser i „Arkitekten d. 23/2 1918“
 J. B. Løffler: Udsigt over Danmarks
 kirkebygninger i middelalderen, 1883
 F Uldall: De jydske Granitkirkers Alder
 i „Årbog for Nordisk Oldkyndighed
 og Historie, 1896“
 Børge Mosumgård: Kig på kirker, 1966
 Gorm Benzon: Vore gamle kirker og klostre, 1973
 Martin A. Hansen: ORM & TYR
 SKALK nr. 3, 1976
 Vejle Amts Årbøger, 1916 og 1917
 Johan Exner: 400 dansk Landsbykirker, 1968
 Olav C. Lindegård: EGTVED KIRKE
 i „Haderslev Stiftsbog 1972“
 Gregers M. Lind og Henrik Græbe:
 DØDEDANSEN I EGTVED
 i „Fra Nationalmuseets Arbejdsmark 1971“
 Desuden er der med velvillig hjælp fra National-
 museets 2. afdeling benyttet adskillige indbe-
 retninger og redegørelser vedrørende Egtved
 kirke samt diverse tegninger og fotos.

Vi har klippet fra Jyllands-Posten 3/3 1977

Nej til aftægts . . .

Man kan være enige i det fornuftige i at skåne dansk landbrugsjord, men når man går så vidt, at man ikke vil tillade folk, der har lagt en livsgerning i at dyrke og forbedre jorden tilladelse til at bo på et hjørne af den, er det utilbørligt. Og når man så samtidigt tillader, at hundreder tønder land også af den bedste landbrugsjord anvendes til golfbaner bliver det hele komplet meningsløst.

C. R. C.

Vingsted - Årsmødets by

For en gangs skyld holdes Slægtsgaardsforeningens årsmøde ikke i en by, men ude i det åbne land. Til gengæld i en af landets skønneste egne.

Vingsted centret, der er et sportscenter, er beliggende 10 kilometer vest for Vejle og to kilometer nord for Ødsted, i et virkelig naturskønt område, og da det altså er beliggende midt i landet, vil de fleste af vore medlemmer have forholdsvis let ved at komme dertil.

Og Vingsted har den umådelige fordel, at der er masser af plads. Og efterhånden som vore årsmøder vokser, er det slet ikke noget helt lille problem både at finde lokaler og byer, hvor vi kan få plads nok. Med hensyn til mødelokaler er der som sagt overdådighed af plads. Og selve centret råder over 188 sengepladser i absolut gode værelser med bad og toilet, dog sådan, at to værelser i en del tilfælde skal være fælles om et badeværelse. Og centret sørger for transport til og fra Vejle for de overtallige. — Hvis man hellere vil bo i Vejle, kan man notere det på indmeldelsen, men ellers vil reglen være, at de først tilmeldte får værelse i centret.

Restaurationsforholdene på stedet er ligeledes i orden. Og priserne er væsentligt billigere end på de fleste gode hoteller. Rammerne omkring mødet skulle således være fuldkommen i orden, og vi glæder os til at mødes og genses med så mange af vore medlemmer som aldrig før.

Mødet begynder lørdag den 21. maj klokken 13,30 og ventes afsluttet senest 16,30. Der vil således være et par timers pause inden middagen, og det er lagt med velberådet hu, fordi der er så meget smukt at se, både ved spadsereture og køreture i omegnen. Vi tør ikke arrangere fællesture her, fordi de skønneste veje er så snævre og krogede, at man ikke tør sende så mange biler ud i samlet følge, men der vil blive givet oplysninger om, hvorledes man kan anvende de nævnte eftermiddagstimer inden middagen klokken 18,30.

Søndagen er som sædvanlig udflugternes dag. Og for at man kan undgå at komme fra hinanden, vil der blive udleveret bilmærkater til alle, der kører selv, og man beder indtrængende om, at alle klæber disse plakater på bagruden af deres bil.

Efter at man har fået morgenkaffe kører vi de otte kilometer til Egtved kirke, hvor pastor Munch-Andersen vil holde en kort morgenandagt. Kirken er meget rummelig, men der

er ikke parkeringsplads til alle ved kirken, men ved brugsforeningen, knapt hundrede meter derfra er der en stor plads.

Formiddagens program er to ting, nemlig besøg på Egtved Kalvefodringsstation, hvor der er masser at se, og hvor der er parkeringsplads nok, samt besøg på den gamle, meget idylliske Nybjerg vandmølle. Den ligger to-tre kilometer på modsatte side af Egtved i den skønnest tænkelige natur. Men også her giver parkeringen visse problemer. Ved at køre ind på græsmarken lidt før møllen og gå over broen over mølleåen kan sagen imidlertid klares, uden at fodgængere behøver at komme ud på landevejen. I stedet kommer man forbi en smuk statue af Egtved-pigen, hvis grav man også kan komme til, men hvor der ikke er noget at se.

*Egtved-pigen ved Nybjerg mølle
— den smukke skulptur af broncealderpigen
i nutidig kunstnerisk opfattelse.*

For at få det bedst mulige resultat af formiddagens besøg, må man imidlertid deles i to grupper. Da man ikke har fundet andre måder for deling, foreslås det, at jyderne først kører til Nybjerg mølle og derefter til kalvefodringsstationen, og øboerne først til kalvefodringsstationen og derefter til Nybjerg mølle.

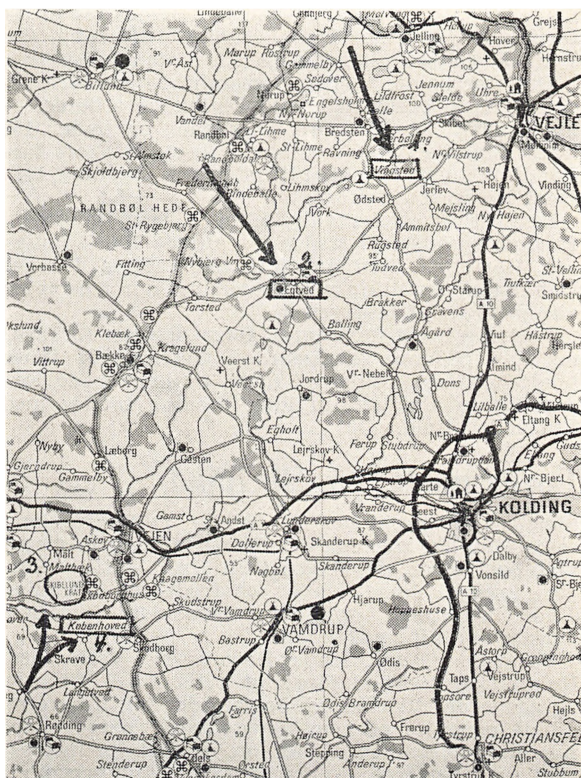
Derefter kører vi tilbage til Vingsted, hvor

man skulle være parat til at spise frokost klokken tolv. Formiddagsturen bliver kort, ialt omkring 25 kilometer.

Til gengæld skal vi ud på en noget længere tur om eftermiddagen. Vi skal nemlig besøge vore gode venner, Harriet og Gunner Kloppenburg Skrumsager, på Bejstrupgård i Københoved. Der er 45 kilometer, men vejen er absolut god. Vi kører forbi Egtved, gennem Bække og Vejen, forbi Skibelund krat over den gamle Kongeå-grænse til Københoved.

Vi tør ikke køre samlet gennem Skibelund krat, men det må stærkt tilrådes deltagere uden for programmet at aflægge et et besøg på dette historiske sted med de mange mindesmærker og ikke mindst statuen »Modersmålet«, hvor en ung kvinde står og stirrer ned over det dengang frarøvede land.

Dagens store oplevelse bliver imidlertid besøget på Bejstrupgård. Man har så tit hørt klager over, at vi ikke besøger bondebrug på vore ture, men det er så svært at skaffe plads til sådanne besøg. På Bejstrupgård er der imidlertid både bondebrug og stordrift, både nyt brug og gamle bygninger, kvæghold og svineavl samt moderne maskiner. Og så får vi lejlighed til at ønske Kloppenburg Skrumsager til lykke i anledning af hans nyligt passerede halvfyrdårs fødselsdag.

*Kort over årsmødets egn, med markering
af de vigtigste steder, der besøges.*

Stuehuset på Bejstrupgård er gammelt og monumentalt. Historien taler om de nationale begivenheder og hjemmets problemer, lige fra det øjeblik Anne Marie Kloppenborg flygtede ud af vinduet for også at blive Skrumsager og gennem festsalen, hvor Rødding Frimenighed holdt sine første gudstjenester, da man måtte have luft under tyskervældet, og hvor H. D. Kloppenborg Skrumsager, der blev landdagsmand i Berlin og landstingsmand i København, residerede og modtog kongebesøg. Til Bejstrupgård hører også det lille hus »Frihed« lige nord for Kongeåen. Den daværende ejer af Bejstrupgård byggede det i tyskertiden for at have et sted på kongerisk dansk grund at ty hen, når forholdene blev for utrygge.

Vi har meget at tale sammen om, og vi skal se meget. — På gensyn i Vingstd!

Fra vor arbejdsmark

Møde i Skrydstrup

Slægtsgaardsforeningen for Haderslev amt holdt for 16. år i rad sit marts møde i Skrydstrup forsamlingsbygning den 5. marts. Tilslutningen var så stor som nogensinde, da formanden **Jens Skau**, Nygård, bød velkommen. Formanden mindedes næstformanden, gårdejer P. N. Petersen, Harreby, der var død ganske pludselig på sin 65 års fødselsdag.

Derefter holdtes generalforsamling, hvor formanden aflagde beretning om foreningens arbejde. — Foreningen har haft en pæn tilgang og tæller 166 medlemmer. Efter beretningen førtes en kort forhandling, hvori bl. a. fru Hørstebroek, Rødding, og Bent Bjergskov deltog.

Derefter foretoges valg. Hans Kjems Simonsen, Fæsted, nyvalgte i stedet for afdøde P. N. Petersen, Harreby. Som næstformand valgtes Thomas Dahllmann, Vandling ved Haderslev, der i forvejen var medlem af bestyrelsen.

Sluttelig holdt forfatteren **Gorm Benzon** foredrag om livet på vore slægtsgårde. Gennem to timer holdt han forsamlingen i ånde, og hans både fornøjelige og standpunktfyldte foredrag hilstes med bragende bifald.

Forårsmøde på Sjælland

Slægtsgaardsforeningen for Midt- og Sydsjælland samt Møn har mandag den 7. marts holdt et meget velbesøgt møde på Mogenstrup Kro. — 100 deltagere kom til mødet, hvor chefredaktør Henning Jessen, Næstved, og økonomikonsulent Videbæk Jensen var aftenens talere.

Formanden, gdr. Knud Rasmussen, Vestergård, Holme-Olstrup, bød hjertelig velkommen til alle, og gav ordet til chefred. Jessen, der tog tilhørerne ud på en rejse gennem Sydsjællands natur, idet han trak nogle hovedlinier op, og fortalte interessant og levende om de markante strækninger rundt i den landsdel, som dels Gefion pløjede ud af Sverige og efterlod Vänern i sølandet, dels is-tiden dannede for 15—20.000 år siden.

Dernæst talte økonomikonsulent Videbæk Jensen, Næstved, om generationsskiftet i landbruget, og ved hjælp af en påtækt handel redegjorde for mange vigtige emner i denne sag. Det betød at der rejses spørgsmål fra flere deltagere i forsamlingen om generations- og ejerskifte.

Formanden sagde i sin afslutning, at det gav stof til eftertanke. Man må prise de unge, der har mod til at gå videre i vores fodspor.

Endvidere oplystes, at man påtænker bustur til årsmødet i Vingstedcetet ved Vejle 20.—21. maj, herom kommer meddelelse senere, samt at foreningen her arrangerer en tur til Barsø ved Als og videre til Slesvig, herom fremkommer også oplysninger senere. Begge er 2 dages ture.

e.

Lolland-Falster kredsen

Dansk Slægtsgaardsforening, Lolland-Falster kredsen, har den 22. marts afholdt møde i forsamlingsgården i Toreby. — Efter at gårdejer Erik Strange, Øverup, havde budt velkommen, holdt forstander Hartvig Larsen, Næsgård Agerbrugsskole, foredrag om et forslag til landvinding i Smålandsfarvandet mellem Askø, Fejø, Femø og Lolland. Forslaget er fremsat af Maribo Amts Økonomiske Selskab for at skaffe ny landbrugsjord i stedet for den, der inddrages af samfundet til bebyggelser, sportspladser, veje o. s. v. — Gennem de sidste 40 år er der gennemsnitligt brugt 10.000 ha svarende til 400 landbrug om året. Forbruget i de kommende 10 år er anslået til det dobbelte. Landbrugsproduktionen vil derfor falde, idet der ikke er mulighed for at få det tilbageblivende landbrugsareals ydeevne til at stige tilsvarende. Grænsen for jordens ydeevne er i det store og hele nået. Der vil kun være mulighed for småforbedringer.

Det gælder derfor om i fremtiden at spare på landbrugsarealerne og om muligt at indvinde nye arealer.

Ved den foreslåede landvinding i Smålandsfarvandet kan der indvindes 9.300 ha for 430 mill. kr. eller 26.000 kroner pr. td. ld: Der skal anlægges 28 km dæmning med en kronehøjde på 4 m. Det indvundne areal ligger indtil 4 meter under havets overflade. Jordbundens beskaffenhed er ikke undersøgt. Arealet skal holdes tørt af 4 pumpestationer med en samlet ydeevne på 10.000 liter vand i sekundet.

Til drift og vedligeholdelse af anlægget regner man med at bruge ca. 5 mill. kroner eller 305 kr. pr. td. ld. om året: På de nye arealer regnes med 200 eller 300 nye landbrug.

Forstander Hartvig Larsen pegede på, at der måtte startes en ny bevægelse for at indvinde nye landbrugsarealer og fortalte om, hvorledes Holland bærer sig ad. Holland har dobbelt så stor landbrugsproduktion som Danmarks på grund af en meget stor kvægbestand. I Holland udfører staten landvindingsarbejderne og gør jorden klar til dyrkning. Jorden forbliver statens ejendom og bortforpagtes. Noget lignende kunne gøres i Danmark.

Efter foredraget var der lejlighed til at stille spørgsmål til Hartvig Larsen, og der udspandt sig en livlig diskussion.

Efter mødet blev der budt på kaffebord, og Erik Strange sluttede ed, at den lokale ledelse havde planer om at arrangere en sommertur til Lyø. — Nærmere meddelelse herom vil komme til de enkelte medlemmer på Lolland-Falster.

Knud Markersen.

Den fremtidige landbrugspolitik

Proprietær Bent Bjergskov, Rosenlund, har i Kerteminde Rotary Klub holdt et foredrag om den fremtidige landbrugspolitik — med tillægsindlæg bringer vi dette værdifulde indlæg.

Den 17. marts offentliggjorde det af landbrugsminister Dalsager nedsatte »Udvalg for den fremtidige Landbrugspolitik« sin betænkning og jeg vil prøve at omtale den og komme med nogle bemærkninger til enkelte dele af de offentliggjorte afsnit. Betænkningen er på 142 sider og en masse bilag, så et 3 min. indlæg i den anledning kan derfor kun berøre enkelte ting, som jeg finder er særligt bemærkelsesværdige. Baggrunden for at nedsætte udvalget var at regeringen og folketinget efterhånden var blevet klar over, at de regler landbruget skulle producere under, var så snærende at nedgangen især i den animalske produktion, begyndte at blive synlige i det øvrige samfund med arbejdsløshed og aftagende valutaindtjening til følge, og Anker Jørgensen udtalte i åbningstalen den 7. oktober 1975 i sin omtale af landbrugets forhold at »udvalget skal undersøge årsagerne til at visse grene af landbrugsproduktionen falder i disse år, for derved at bedre grundlaget for en langsigtet landbrugspolitik«. Udvalget nedsattes i december samme år og bestod af repræsentanter for videnskab, landbo- og husmandsforeninger, økonomi, fagforeninger og Forbrugerrådet under ledelse af kontorchefer fra ministerierne. Det fik flg. oplæg: Hvorledes kan animalsk produktion øges og hvilken indflydelse får denne udvidede produktion på det øvrige samfund. Opgaverne fordeltes i fem arbejdsgrupper, nemlig: Landbrugets primære produktion, generationsskiftet, evt. ændringer af landbrugsloven, jordlovens administration og forarbejdning og afsætning af animalsk produktion. Udvalget konkluderede, at en omkostningsdæmpende politik, forbedret konkurrenceevne og hjælp til investeringer er en forudsætning for at øge den animalske produktion og peger på, at der er 2 veje at gå: 1) Generelle forudsætninger blandt hvilke en mere ligelig konkurrence i EF og en sænkning af renteniveauet er vigtige faktorer. 2) De selektive produktionsstimulerende midler. Her fremhæves betydningen af moderniseringsloven af 1973 samt loven om dræning og vanding, også forhold som bygningsinvestering, finansiering og forskning, rådgivning og uddannelse anses for vigtige veje at gå. Ikke mindst i den

rådgivning, som bliver nødvendig ved besætningsudvidelser og med hensyn til uddannelse henstiller udvalget at uddannelsesstøtten tilpasses, hvad der ydes i andre erhverv. Udvalget behandler også prisforholdet mellem korn og svinekød og foreslår en regulering. Det samme gælder forholdet mellem interventioner og tærskelpriser samt anbefaler forskning der muliggør anvendelse af billigere fodermidler end korn. Social tryghed anses for at have væsentlig betydning da producenten og familien bindes i en større grad i forbindelse med en større animalsk produktion og behovet for ændrede regler for sygedagpenge er nødvendige både fra et landbrugsmæssigt og fra et socialpolitisk synspunkt, ligesom også muligheden for ferie bør kunne opfyldes.

Hvad jeg hidtil har omtalt, er hvad man stort set har været enige om i udvalget, og jeg har læst betænkningen med glæde, da jeg mener, den indeholder mange positive ting, men jeg er ked af at netop spørgsmålet om en sikrere dagpengeordning ikke har opnået enighed i udvalget. »Hvad nu hvis vi bliver syge?« er et spørgsmål, der altid bliver stillet før nogen påtager sig store renter og arbejdsbyrder. — I udvalget har man arbejdet med begrebet »bæredygtig enhed« for størrelsen af et landbrug, og denne enhed er sat lig med et familiebrug uden fast medhjælp. Jeg mener at denne enhed burde have været et to-mandsbrug. Dette ville have gjort det lettere at løse det sociale problem ved sygdom og ferie og samtidig have skaffet egnede praktikpladser til kommende landmænds uddannelse. I samme forbindelse må jeg nævne at udvalget også er delt i opfattelsen af hvor grænsen arealmæssigt går for den bæredygtige enhed. Flertallet foreslår de nuværende 100 ha, et mindretal 50 ha, og landbrugsministeren har nævnt at 75 ha, kunne være passende. Jeg mener dette er et tilbageskridt både ud fra ønsket om to-mandsbruget, men også for at finde frem til den mest effektive og derfor billigste produktionsenhed. Skal den teknik, der i dag er til rådighed for landbrugsproduktionen, kunne anvendes økonomisk forsvarligt kræver det et vist areal, ligesom den bæredygtige enhed må være baseret på produktionen af et vist minimum af hjemmeavlet foder, og der er jo da også grænser for, hvad jorden kan yde, ligesom den bæredygtige enhed jo også forudsætter at den producerende familie kan opnå en levestandard på linie med, hvad der er norm i det øvrige samfund. I de afsnit jeg har set er jordbeskatningen og indkomstudligningen blevet diskuteret, men udvalget har afvist at tage stilling. Et mindretal har dog krævet en udtalelse vedføjet med krav om en revision af beskatningen af produktionsjord og indført en

mulighed for indkomstudjævning mellem gode og dårlige år. Dette afvises af et andet mindretal, der mener at spørgsmålet ligger uden for udvalgets område. Et tredje mindretal peger i en udtalelse på den væsentlige betydning den traditionelle jordbeskatning har på kommunale skatteindtægter. Jeg har jo ikke haft lejlighed

til at se hele kommissionsbetænkningen, og på området generationsskifte, som jeg har særlig interesse i, har jeg ikke set hvad udvalget har tænkt sig, men skatteminister Jens Kampmann har bebudet at han i henhold til februarforliget vil fremsætte lovforslag til ændring af kapitalvindingsskatten.

Stadig miljøer i live fra vore bedsteforældres tid

Beskrivelse af datidens ny bondetype, foreningstiden, stationsbyerne, modematerialer i industriens barndom og nyindretningen af landbohjemmene.

Nyt må være på vej, før det gamle virkelig erkendes og overskues. Det gælder i det enkelte menneskes liv, det gælder i familien, i samfundet, og det præger historieskrivning og museumsarbejde.

Begyndelsen til de bredt anlagte kulturhistoriske museer i Danmark blev gjort i slutningen af forrige århundrede. 1885 åbnede det største af dem: Dansk Folkemuseum, senere suppleret med Fri-landsmuseet (nu under Nationalmuseet). Provinsen fulgte hurtigt efter.

Dengang indledtes den kulturhistoriske og etnologiske forskning. Det tog fart i provisorieårenes bevægede kamptid, og samtidig kom de markante ændringer i vort samfund, som stadig har synlige præg i det danske landskab: jernbaner og telefonmaster, mejerier og fabrikker, brugsforeninger, forsamlings- og missionshuse, fiskerihavne, badehoteller, boldbaner og kolonihaver.

Nye foretelser betyder ikke, at det gamle med et slag er borte. Man kan stadig finde miljøer, som i alt væsentligt lever på det, der blev skabt omkring århundredeskiftet, og som er helt eller delvis uberørt af alt det nye, der fortsat trænger sig på.

Men tiden er inde til at forsøge et grundigt signalement af denne epoke. Det har professor Bjarne Stoklund, Brede, gjort. Han er leder af instituttet for europæisk folkelivsforskning, og har samlet en række medarbejdere og kolleger om at skabe en bog, der sætter den menige dansker på sporet af, hvad han forskningsmæssigt kalder „Det forsømte Århundrede“.

Bjarne Stoklund giver selv en spændende oversigt over udviklingen fra bondesamfund til industriland. Det er lykkedes her at fremdrage mange markante træk af det folkelige liv, som stiller danskernes udfoldelser i arbejde og fritid i et sammenhængende perspektiv.

Man hører om den ny tids bonde, forskellig fra landsdel til landsdel og senere i bogen beskrives tidens ændringer set fra en lollandsk bondes synsvinkel af Maribo-museumslederen Else-Marie Boyhus. Man hører også om det religiøse „landskab“ omkring Grundtvigianismen og Indre Mission, der mere endte som miljøer end som retninger. Som eksempel på det første nævnes gårdmandstandens og højskolekredsens familiedynastier, der prægede

andelstanken og de folkelige bevægelser, og som eksempel på det sidste de vestjydske fiskere, der udviklede det søgående fiskeri og uldtyderne i Hammerum Herred, der skabte en stor tekstilindustri og prægede købstædernes manufakturhandel. (Om mekaniseringen af hjemme-strikkevirksomhed fortæller Ulla Thyrring fra Trikotagemuseet i et særligt afsnit.

Bjarne Stoklund kommer også ind på den brogede mangfoldighed af aktiviteter, der prægede datiden og det deraf følgende imponerende foreningsliv: landbo-, husmands-, fag-, højskole-, husflids-, andels-, skytte-, gymnastik-, og mange andre foreninger. Emnet tages andet steds i bogen grundigt op af Margaretha Balle-Petersen, som iøvrigt for tiden arbejder på en registrering af samtlige danske forsamlingshuse.

Til epoken hører også opvæksten af stationsbyerne som service-centre, hvor håndværkere og handlende begyndte at betjene bønderne, der afløste egenproduktionen med køb af fabriksfremstillede forbrugsgoder. Om disse nye byer har desuden Poul Balle-Petersen skrevet et afsnit, som bringer læseren landet rundt til stationsbyer, hvorfra de mange træk tilsammen danner en interessant mosaik af denne danske bydannelse, som tidligere ofte er behandlet på en noget nedladende måde.

I det førindustrielle samfund var der stor forskel på bønders og højere samfundslags bohøve. Hvad der skete, da købstadshjemmenes møblering rykkede ind i landbohjemmene, hører man om i en afhandling af Birthe Friis. Og som supplement hertil findes i bogen et morsomt kapitel om det, man kunne kalde „støbejernsgalskaben“. Det nære samspil mellem materialets form og funktion, som var karakteristisk for gamle håndværksarbejder, oplyste med de fabriksfremstillede ting. I midten af 1800-tallet under højkonjunkturen, hvor støbejern blev modematerialer i former som skulle ligne kostbare ting, gav det sig helt groteske udslag som fodskrabere, ligkistefodder, hyldeknægte, grisetrug, etagerer til æg og meget andet med gesvejsninger. Herom fremdrager Aase Faye fra Helsingør Museum mange morsomme træk.

Bogen, der udkommer som årbog 1976 for Dansk kulturhistorisk Museumsforening, er redigeret af Rikke-Agnete Olsen, Alrø.

R. N.

„Arv og Eje 1976 - Det forsømte århundrede“. Årbog for Dansk kulturhistorisk Museumsforening. 126 s. — kr. 60,-.

Nyt i Noter

Vort æresmedlem, Signe Jensen i USA, har sendt os sine barndomserindringer, af hvilke vi vil bringe uddrag i et af de kommende numre.

LANDBRUGETS INFORMATIONSKONTOR

har udsendt et udmærket værk om „Glidende Generationsskifte“. — Vi bringer senere en nærmere omtale.

SJÆLDEN UDMÆRKELSE

Efter indstilling fra landbrugsforskere og -forsøgsfolk er Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs første medalje i sølv tildelt den 87-årige forsøgsleder Viggo Lund, der mange år ledede forsøgene på de danskesukkerfabrikkers forsøgsgård Sophiehøj og bl. a. frembragte de epokegørende P-sukkerroestammer på basis af kromosomfordobling.

I sine bemærkninger ved overrækkelsen sagde kammerherre Tesdorpf, at ofrsøgsleder Viggo Lund ved sin epokegørende indsats helt havde ændret udbyttensniveauet i danske sukkerroemarker.

Medaljen bærer inskriptionen: „Fliids og Vinskibelheds Belønning Til Fædrelandets Bedre Flor“.

Den blev uddelt første gang 1770, men er ikke uddelt de sidste 140 år.

ÆRESPORT MED GRØNTSAGER?

Vi har haft kobberbryllup, og på dagen havde vores venner pyntet indgangen både til vort private hjem samt til Jordløse Kro, hvor festen holdtes, med en halv ærespport. De usædvanlige er, at porten var pyntet med grøntsager. En bekendt fortalte, at det betød noget. Han havde af sin bedstemor i sin tid fået en forklaring — men senere glemt den. — Med venlig hilsen

Alice og Jørgen Berg, Falsled.

Kender nogle af vore læsere denne skik og dens betydning — Symbolik: Frugtbarhed. Velstand, eller måske noget helt andet — fortæl os herom.

Omfattende planer for bevaring af gamle huse og miljøer på landet

Opmåling og registrering i et omfang, som svarer til Danmarks kortlægning i 1700- og 1800-tallet

Den stadig voksende interesse i alle kredse af befolkningen for bevaring og pleje af karakteristiske miljøer både i by og på land er mærkbar overalt i Danmark. Der iværksættes stadig nye aktiviteter på dette område, og et af de nye interessante perspektiver er, at en skare af arkitekter i den kommende tid skal i gang med et registreringsarbejde over hele landet, der i sit omfang svarer til de store kortlægninger af Danmark i 1700- og 1800-tallet, der blev foretaget af henholdsvis Videnskabernes Selskab og Generalstaben (nu: Geodætisk Institut).

Kort fortalt går det ud på, at alle områder af lande skal gennemgås og registreres. Det sker ved et samarbejde mellem Statens særlige Bygningstilsyn, Danske Arkitekters Landsforening og Nationalmuseet.

I første omgang tager man fat på alle de samfund, der har en kirke. Et sted skal man jo begynde. Senere kommer turen til andre landsbysamfund. Fra 1. januar 1977 kan kommunerne med miljøpleje for øje på samme måde som hidtil i byerne lade tinglyse bevaringsplaner på landet for såvel samlede bebyggelser som enkelte ejendomme. Det skal her understreges,

at dette er ikke det samme som landskabs- eller bygningsfredning, der alene sorterer under staten.

Landsbyggeloven

Miljøbevaringen fik sit gennembrud i 1960, da Landsbyggeloven trådte i kraft. Herefter kan en kommunalbestyrelse gøre en byggetilladelse afhængig af, at bebyggelsen får en sådan udformning, at der i forbindelse med den øvrige bebyggelse på stedet opnås en god helhedsvirkning. Bestemmelserne gælder også ved udformningen af hegn og skilte, og byrådet kan endvidere kræve, at en bebyggelse skal bevares i den skikkelse, som den forefindes i. Det er dog en forudsætning for at stille disse krav, at byrådet lader tinglyse bevarede bestemmelser på hver enkelt ejendom i et samlet område.

— Man har indtryk af, at det er et omfattende arbejde at skabe en bevaringsplan? spurgte vi museumsinspektør Robert Egevang, Nationalmuseet.

— Ja, udarbejdelsen af en bevaringsplan indledes altid med grundige undersøgelser i det område, som planen skal gælde for. Hver enkelt bygning gennemgås for at alle spor, der kan fortælle noget om husenes alder og historie, kan blive noteret ned. Ejendommene bliver gennemfotograferet til brug for historiske under-

søgelse, der finder sted på museet og på arkiverne. Bebyggelsen vurderes ud fra historisk-arkitektoniske synspunkter for at fastslå, hvor stor koncentrationen af bevaringsværdig bebyggelse er. Herefter fastlægges et »bevaringsområde«, der kan omfatte både god og dårlig bebyggelse, men hvor antallet af værdifulde bygninger er i overvægt, eller hvor områdets vigtigste ejendomme er bevaringsværdige. I arkiverne gennemgås et betydeligt historisk materiale, så husenes opførelsesår og tidspunktet for væsentlige bygningsændringer kan blive registreret. Denne viden er nødvendig, idet man herved får et sikkert udgangspunkt, når husene skal restaureres. Samtidig giver arkivundersøgelser væsentlige bidrag til stedernes almindelige historie.

Hvad siger folk — ?

— Har der været megen modstand mod bevaringsbestræbelserne?

— Nej, ikke fra kommunalbestyrelsernes og teknikernes side. Det gik lidt trægt i begyndelsen, men nu står kommunerne i kø for at få bevaringsplaner igennem.

— Hvad siger borgerne, først og fremmest ejerne af de huse, på hvilket der tinglyses klausuler?

— Det er kun naturligt, om nogen stiller sig skeptiske, indtil de er klar over, hvad det egentlig drejer sig om, men det ændrer sig hurtigt, når det går op for folk, at den udvidede sagsbehandling af deres byggeproblemer i praksis fungerer som en slags gratis arkitekthjælp, der ofte resulterer i billigere og enklere løsninger, end de oprindeligt havde forestillet sig. Da de samtidig må erkende, at deres bolig- og bygningsmiljø bliver bedre, så vender stemningen fra modvilje til positivt samarbejde mellem borger og bygningsmyndighed.

Når en byggesag indsendes til byrådet, kan man i bevaringsplanen få oplysning om, hvordan opgaven skal gribes an, så miljøet ikke forringes ved valg af forkerte løsninger. Planen er med andre ord en hjælp i den daglige bygningsadministration i kommunen. For at opnå det størst mulige udbytte af planen fungerer Nationalmuseet desuden i flere byer som konsulent i byggesager eller er ligefrem fast tilknyttet byernes ejendomsudvalg. Museets virksomhed på dette område er rådgivende.

— Kan man indvende, at udviklingen sættes i stå?

— Nej, det har været et fast sigte fra begyndelsen, at en bevaringsplan ikke må fastlåse en situation. Tværtimod. I de fleste egne findes skæmmende og uharmonisk bebyggelse eller huse, der er så nedslidte, at de ikke kan restaureres. Denne bebyggelse ser man gerne fjernet

og erstattet med tidssvarende huse, men det må være et krav, at det nye tilpasses den øvrige bebyggelse på stedet.

Almindeligvis volder byggesager på tinglyste ejendomme ikke større problemer. De fleste ejere sætter en ære i at vedligeholde deres bygninger i overensstemmelse med den stedlige tradition. Det hænder dog, at folk i rådvildhed ønsker at forsyne deres fine bindingsværksfacader med termoruder eller moderne døre, der rettelig hører hjemme i nye parcelhuskvarterer. — Vanskeligt er det at fastholde skorstenspiberne, så ejendommene ikke ser »kullede« ud, men ofte lykkes det at overtale ejerne til at anvende de af moderne varmekilder overflødiggjorte skorstene til ventilation, røgføring eller pejs.

Antallet af byggesager i bevaringsområderne udgør årlig 5—10 procent af tinglyste ejendomme.

Ingen spændetrøje

— Der er naturligvis ikke tale om at lægge visse områder i spændetrøje?

— Naturligvis ikke. Man opnår ikke menneskevenlige miljøer ved blot at bevare gamle, historiske huse. Hvis man bevarer uden hensyn til, at det daglige liv skal fungere, så har man blot skabt noget museumsagtigt, som hurtigt vil dø. Bevaringsplaner skal indarbejdes i den øvrige planlægning vedrørende trafik og andre ting.

— Man hører, at andre lande, især de nordiske, er begyndt at bruge Danmarks som forbillede ved tilrettelægning af bevaringsaktiviteter?

— Ja, også det er glædeligt. Sagde museumsinspektør Robert Egevang.

En mærkelig verden med liv

AF: MANDEN I GÅRDEN

Det har været nogle kolde dage, vi har måttet igennem i denne vinter. Vejret har opfordret til en stuetilværelse i fritiden — og mange har benyttet den til at følge valgkampen, set fra lænestolen. Den var ikke særlig opløftende og efterlod et indtryk af desillusionerede politikere. Begav man sig en enkelt aften til valgmode i forsamlingshuset, blev man ikke just tilskyndet til at dyrke det politiske liv.

Hvor er vore dages politikere dog svage og intetsigende — naturligvis ikke alle, men for mange. Folkestyret kan kuldsejle, hvis udviklingen fortsætter i samme spor. En mærkelig politisk verden, præget af svage sjæle.

Men det er en helt anden verden, vi skal se på her. En verden med liv, med buldrende aktivitet og en indbyrdes, ubarmhertig kamp.

Jeg kommer langt omkring og i mange hjem, hvor vidt forskellige interesser dyrkes.

Godt nok møder jeg også antipatien og ugedeligheden, den vilje- og interesseløse acceptering af alt, hvad der serveres i radio og TV, i bøger og skrifter.

Men glædeligvis møder jeg ofte, den levende optagethed af sunde og gode interesser: — Kirkelige, faglige, naturprægede m. fl. Mennesker, der forsøger at trænge dybt ind i problemerne, og andre, der bare lader nysgerigheden drive værket og derved når langt.

Som nævnt — vinterstilheden har i år befordret mange interesser. Jeg kom en af de første februaraftener til et landmandshjem, hvor det unge par havde vidtspændende interesser og gerne gav sig i kast med nye emner. De havde i efteråret foreslået deres jævnaldrende naboer — parcellisten og hans kone og den unge ugifte lærer, at man sammen studerede den spændende insektverden. Forslaget vandt genklang hos de andre, og sammen har de bragt mange timer på at sætte sig ind i denne lille-verdens mysterier.

De er blevet uhyre overrasket over alt det, deres undersøgelser har afsløret. Nok vidste de, at det var en verden, der havde sin specielle rytme og livsbetingelse, men det var først det nærmere studium af livet i vandløb og søer, på mark og i skov, der afslørede, hvor små afvigelser, der skal til, for at skabe ændringer i livsbetingelserne, bare nogle få solstrejf, og alt bliver anderledes.

Op den nødvendige dvale og hvile i naturen, er den tilbagevendende forberedelse til liv og vækst.

Den lille gruppe havde ofret mange timer på undersøgelser, studier og diskussion, og de havde meget at fortælle, de to aftener, jeg tilbragte sammen med dem: — Jeg blev orienteret om, at der findes op mod en million registrerede insektarter og formentlig et lige så stort antal, der ikke er kendte. Bare når det gælder biller, kendes 300.000 arter, og mange tusinder endnu ikke nærmere undersøgte.

Det vides, at 75 procent af alle dyrearter tilhører insektverdenen, og videnskaben mener, at insekterne er de mest livskraftige og livsbekræftende skabninger på jorden.

Læreren havde foretaget nogle beregninger, der viste, at den samlede vægt af alle insekter, er 12 gange så stor, som hele jordens befolkning. Der er utallige insektarter, men de har også haft god tid at udvikle sig i. Kløge folk påstår, at det drejer sig om 400.000.000 år, me-

dens pattedyrene *kun* kan tegne sig for ca. 100.000.000 år.

Insekterne har ikke bare levet af hinanden, og med hinanden, de har også på godt og ondt haft afgørende betydning for mennesket. Og de, der studerer insekternes lille-verden kan fortælle, om dens indflydelse på vor udvikling. Nogle går så vidt, at de mener, at mennesket har gjort en række af sine mest betydningsfulde opdagelser og fremskridt, gennem et studium af insekternes organisme og tilværelse. En af de bøger, som den lille gruppe har benyttet hedder netop: »Naturen tænkte på det først«.

Men så til Danmark: — Jeg fik at vide, at af den million insektarter, som vi har kendskab til, findes ca. 12.000 herhjemme. Naturligvis vil det enkelte menneskes kendskab til disse mange arter, være stærkt begrænset, og hvis vi f. eks. en tidlig morgen ser de mange fangstnet, som edderkopperne har udspændt i nattens løb, ved vi ikke hvilke edderkopper det er, der har været i arbejde. Det kan være korsedderkoppen — men vi har andre 350 edderkopperarter.

Efter den lille studiegruppens opfattelse, er edderkoppen et insekt, selv om det har 4 par ben og insekterne kun har 3 par ben.

Om sådanne klassificeringer, kan de lære godt blive uenige — ikke så mærkeligt, når det drejer sig om et så vidtspændende område, som insekternes verden udgør.

— Denne mærkelige insektverden, hvor man æder hianden og hvor man snylter på hinanden. Denne eventyrlige lille-verden med sit mylder af livsformer, kan nok give associationer til vores egen tilværelse og livsform.

Parcellisten havde fundet et afsnit i en bog, som han citerede for mig: »Der er noget ved insekterne, som synes fremmed for vor verdens skikke, moral og psyke. Som om de stammer fra en anden verden, mere afskyelig, mere energisk, mere tåbelig, mere grusom og djævelsk, end vor egen«. — Men derom ved vi intet, det var gruppen enige om.

— ☆ —

Hvor er det godt, at beskæftige sig med interesser, der udfordrer og udvikler. Hvor kan det være værdifuldt, at øge at trænge ind i livets mysterier og øge sit kendskab til alt, hvad der rører sig.

De fem, som mødes i stationsbyens udkant, bliver ikke færdige med deres undersøgelser i denne vinter. De fortsætter igen til næste efterår.

De vil aldrig blive færdige — sådan er livet heldigvis.

Insekternes og universets hemmeligheder vil altid være dragende udfordringer.

Velkommen til nye medlemmer

Gårdejer Jens Thorøe,
Bommelund, Mikkelpborg,
6600 Vejen.

Gårdejer Harald Ipsen,
„Bækkegaard“, Ibskervej 36,
3740 Svaneke.

Gårdejer Aage Jensen,
Brændegaard,
Grammeaardsvej 4,
3751 Østermarie.

Gårdejer Jørgen Karlshøj,
Bakkedal, Ugledige,
4734 Allerslev.

Gårdejer Orla Albrechtsetn,
„Korsmosegaard“,
Korsmosevej 3, Kløvested,
4140 Borup.

Gårdejer Gunnar Harry Holst,
„Hvilehøjgaard“,
Orchbyvej 104, Oreby,
4261 Dalmore.

Gårdejer Hans Egon Mogensen,
Langagergaard,
Langagervej 23, Farendløse,
4100 Ringsted.

Gårdejer Jens Chr. Thomsen,
„Gammeleje“,
6622 Bække.

Gårdejer Poul Rasmussen,
Bogensevej 40, Nr. Højrup,
5485 Skamby.

Gårdejer Jacob Petersen,
Almindegaard, Kassø,
6230 Rødekro.

Gårdejerne Birgitte og
Jørgen Helmuth Lundsteen,
Bundsgaard, Bundsvej 17,
Ganløse, 2760 Måløv.

Gårdejer Børge Mortensen,
Bertelegård,
Paradisbakkevejen 11,
3740 Svaneke.

Gårdejer Askov Christoffersen,
„Strandbjerggaard“,
Vesterfjordsvej 10, Odby,
7790 Hvidbjerg.

Gårdejer Frede A. Petersen,
„Stenagergaard“,
Klintevej 161, 4780 Stege.

Gårdejer, fr. Gerda Jørgensen,
„Bakkegaard“,
Herredsvej 148,
4944 Fejø.

Forstander Hartvig Larsen,
Næsgaard Agerbrugsskole,
4850 Stubbekøbing.

Gårdejer Kristen Olesen,
Højgård, Skæhejselvej 6,
Kærbølling,
7182 Bredsten.

Gårdejer J. E. Kofoed,
„Brogaard“,
Sdr. Landevej 47,
3720 Åkirkeby.

Gårdejer Christian Hansen,
„Stensgaard“, Brem,
6630 Rødding.

Gårdejer Ernst Christensen,
Dalagergård,
Havemarksvej 3, Terslev,
4690 Haslev

Ingeniør Leif Lund Elnegaard,
Lindebjerggaard,
Fogedgade 12, Søndebro,
5935 Bagenkop.

Gårdejer H. Vilh. Hansen,
Ellevang,
4792 Askeby.

Gårdejer Povl Flemming Hansen,
Lynggård, Hegnedevejen,
3720 Åkirkeby.

Gårdejer Aage Lauritzen,
Pedersminde,
Hjortvadvej 11, Hjortvad,
6660 Lintrup.

Regnskabskonsulent Poul Holm,
Klintevej 6,
5300 Kerteminde.

Jens og Anna Jensens fond

udlåner penge til unge landmænds etablering også ved generationsskifte. – Årlig ydelse uden kurstab for tiden 12 procent hvoraf 9 procent rente. – Henvendelse til:

**Advokat Martin Olesen, Bogense, tlf. (09) 81 16 66 eller
Chr. R. Christensen, Badstrup, Uggerslev, tlf. (09) 85 11 49**

Ud at se . . . .

KÆRNE-REJSER har følgende ferieforslag:

SVERIGE 2.-4. juli
Kr. 448,00.

NORGE 16.-23. juli
Kr. 1498,00.

NORGE 30. juli-6. august
Kr. 2198,00.

NORGE Høstrejse, 10.-17. sept.
Kr. 1398,00.

CANADA - USA Efterårsrejse, 18. sept.-8. okt. – Kr. 7400,00.

Forlang brochure på (03) 64 00 24. – Alt incl. i prisen (fly, bus, helpension, udflugter, entréer m. m.). – Rejseledere: Overlæge Sv.-Aa. Jespersen. Redaktør Hans Hviid. Chefguide Lars H. Nielsen fra Trek Travel Service, Scarborough, Ontario, og Konsulent Jens P. Pedersen. – 1. kl.s rejser – Bedste hoteller – Vælg en værdifuld ferie.

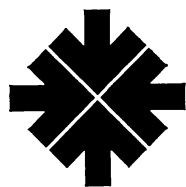
KÆRNE-REJSER FARENDLØSEVEJ 35
4100 RINGSTED

Landbrugslån til ethvert formål.

Har De brug for lån til tilbygning, sammenlægning, grundforbedring, køb af nye maskiner, udvidelse af besætning, ejerskifte eller andet, kan De roligt henvende Dem til Forenede Kreditforeninger. Vi yder

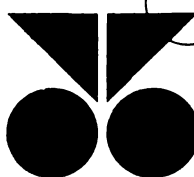
lån overalt på øerne på op til 50% af ejendommens værdi med løbetider på 10, 20 og 30 år. Lad en af vore landbrugs-kyndige folk kigge på Deres ejendom, så får De den rigtige belåning - hurtigt, smidigt og effektivt.

FORENEDE KREDITFORENINGER

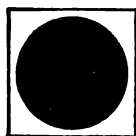
Otto Monsteds Plads 11 · Postbox 333 1503 København V · Tlf. (01) 15 34 34
Magelos 2 · Postbox 343 5100 Odense · Tlf. (09) 11 77 77

**Jyllands
Kreditforening
er
specialister i
Jylland...**

JYLLANDS KREDITFORENING

6100 HADERSLEV: Åstrupvej 13. Tlf. (04) 52 70 00
6950 RINGKØBING: Herningvej 3. Tlf. (07) 32 01 11
8800 VIBORG: Sct. Mathiasgade 1-3. Tlf. (06) 62 33 33
9100 AALBORG: Boulevarden 43. Tlf. (08) 12 38 77
8260 ÅRHUS-VIBY J: Borgvold 16. Tlf. (06) 14 88 00

**SPAREKASSEN
SYDJYLLAND**

Vi skaffer penge til gårde.

København: Jarmers Plads 2,
1590 København V Tlf. (01) 12 53 00

Århus: Åboulevarden 69,
8100 Århus C Tlf. (06) 12 53 00

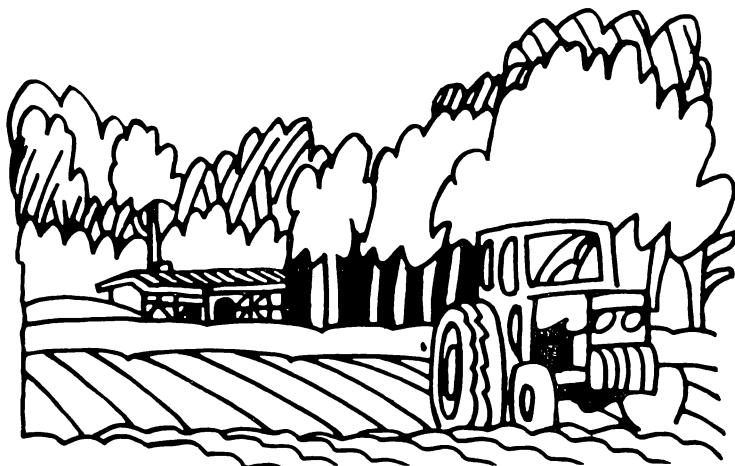
Herning: Viborgvej 1,
7400 Herning. Tlf. (07) 12 53 00

Afd.kontor i Aalborg: Algade 38,
9100 Aalborg. Tlf. (08) 12 53 00

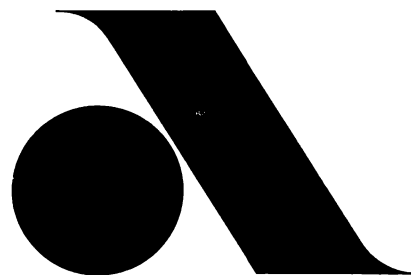
Afd.kontor i Odense: Jernbanegade 16,
5000 Odense. Tlf. (09) 12 53 00

Kreditforeningen Danmark

**De kan regne
med os**

ANDELSBANKEN